

Tekstititys

Podcast: Puhetta puutarhasta ja taloudesta – Prat om trädgårdsodling och ekonomi

Jakso 8. Työvoimarakenteen piirteitä

Äänitteen kesto: 00:37:29

Haastattelija: Irene Vänninen, erikoistutkija, Luonnonvarakeskus (Puhuja 1)

Vieraana: Hilikka Vihinen, tutkimusprofessori, Luonnonvarakeskus (Puhuja 2)

[äänite alkaa]

[Musiikkia 00:00:00]

Puhuja 1 [00:00:05]: Hei. Kuuntelet Puhetta puutarhasta ja taloudesta -podcastia. Tämä podcast -sarja on toteutettu osana AgriHubi-osaamisverkostoa. Hyvät kuulijat, olen Luonnonvarakeskuksen erikoistutkija Irene Vänninen. Minä työskentelen puutarhatuotannon kasvinsuojelun ja yleisen kehittämisen parissa. Tänään kanssani studiossa on Luken maaseutupolitiikan tutkimusprofessori Hilikka Vihinen. Puhumme tänään puutarha-alan työvoimatilanteesta ja ulkomaalaisten työntekijöiden asemasta. Siitähän kirjoitetaan ja puhutaan paljon tiedotusvälineissä ja jokaisella tuntuu olevan asiasta omanlaisensa näkemys. Ja usein jopa hyvin kärjistynytkin. No, tutkimusprofessori Hilikka Vihinen, miten sinä olet omassa työssäsi lähestynyt alkutuotannon työvoimakysymyksiä?

Puhuja 2 [00:00:53]: No, ensinnäkin mä oon tutkinut sitä osana maaseudun väestöä. Nyt viime aikoina monipaikkaisuustutkimuksissa kausiväestöilmiö on aika iso ja siinä nimenomaan on paljon puutarhatalouden työntekijöitä. Ja just parhaillaan mulla on yhteistyössä tulossa artikkeli pohjoismaisten kollegojen kanssa, jossa tutkitaan ulkomaalaistyövoimaa puutarhataloudessa ja nimenomaan nyt pandemia-aikana, minkälaisia muutoksia siinä tapahtuu ja minkälaisia vaikutuksia niillä sitten oli.

Puhuja 1 [00:01:27]: Sitten sä olet täsmälleen oikea henkilö olemaan mukana tässä podcastissa. No, mitkä käsitteet ovat niitä keskeisimpiä, kun puhumme ulkomaaisesta työvoimasta puutarha-alalla ja maataloudessa ylipäätään.

Puhuja 2 [00:01:40]: No, ihan ensimmäiseksi on syytä pitää mielessä tää ero vakinaiseen työvoimaan ja sitten kausityöntekijöihin. Koska varsinkin puutarhatalouden osalla se on hyvin iso asia, sillä on iso merkitys. Ja sittenhän puutarhataloudessa vielä on se, että tää kausityövoima keskittyy voimakkaasti sinne avomaan viljelykseen ja sitten taas kasvihuoneissa on tätä vakinaista henkilöstöä, että tää on ihan semmonen ensimmäinen, mikä on koko ajan kun me täst puhutaan, niin on hyvä muistaa, minkälaisessa työssä nää ulkomaalaistaustaiset siellä sitten ovat. Ja sitten toinen on se, että ku tää on hyvin moninainen ilmiö, niin meidän täytyy olla tarkkoja siitä, minkä määritelmän mukaisesti me puhutaan tästä ilmiöstä. Et jos me puhutaan ulkomaalaistaustaisista, niin heidät tilastoidaan sillä perusteella, että joko heidän molemmat vanhempansa tai ainoa tunnettu vanhempi on syntynyt ulkomailla. Ja se on meidän Tilastokeskuksen määritelmä ulkomaalaistaustaiselle. Suomalaistaustainen on sellainen henkilö, jonka joko molemmat vanhemmat tai toinen vanhempi on syntynyt Suomessa. Ja sitten taas on tilastoja, jotka on esimes kansalaisuuden perusteella. Ja sitten voidaan tilastoida myös kielen perusteella. Ja kiinnostavaa tässä on se, että riippuen siitä, millä määritelmällä ollaan liikkeellä, niin saadaan erilaisia prosenttilukuja. Tää voi joskus julkisessa keskustelussa olla hämmentävää, kun ei ole selvää, millä perusteella, mikä on se määritelmä, jolla sitten on jaoteltu tätä ilmiötä.

Puhuja 1 [00:03:14]: Eli tavallaan samalta kuulostavasta asiasta tuleekin sit erilaisia prosenttilukuja esimerkiksi, ja se hämmentää?

Puhuja 2 [00:03:20]: Kyllä, kyllä.

Puhuja 1 [00:03:21]: Joo. No, mä muistelen tässä vierailua erälle mansikkatilalle noin kymmenkunta vuotta sitten. Siellä oli majoitustiloissa vieraskirja, johon tilalla työskentelevät työntekijät olivat sitten kirjoittaneet nimiään ja tervehdyksiään. Ja se kirja ulottui tosi pitkälle, peräti 1980-luvulle. Ja siinä vaiheessa siellä oli oikeastaan vain pelkkiä suomalaisia nimiä näkyvissä. Mutta sitten 1990-luvun alkuvuosista alkaen, niin alkoi olla sitten muunmaalaisiakin nimiä ja ennen kaikkea tuolloin oli jo aika paljon slaavilaista nimistöä. Ja sitten tuona kyseisenä vuonna, kun siellä olin, 2012, niin eipä siellä juuri suomalaisia nimiä näkynyt. Voitko valottaa hiukan lähemmin ihan lukuina tätä työvoiman rakennetta puutarha-alalla nimenomaan ja mikä rooli siinä on ulkomaalaistaustaisilla työntekijöillä?

Puhuja 2 [00:04:18]: Tän rakennetutkimuksen mukaanhan vuonna 2020 yhdeksällä tuhannella tähän rakennetutkimukseen osallistuneella tilalla työskenteli palkattua työvoimaa. Näistä joka viides maatila, heillä oli palkattua työvoimaa. Se on siis noin 20 prosenttia, sitä voi pitää kuitenkin aika alhaisena lukuna vielä, vaikka onhan se suuri siihen nähden, mitä se on aikaisemmin ollut. Ja vakituisia työntekijöitä oli etenkin juuri kasvihuone- ja lypsykarjatilastoilla. Et se on taas, jos silloin kun pysytellään täs vakinaisen työvoiman osuudessa, niin on hyvä muistaa, et nää on ne kaikkein olennaisimmat. Ja sitten taas siitä kausityövoimasta, lyhytaikaisesta työvoimasta, niin ne nimenomaan painottuu sitten avomaan puutarhatiloille.

Puhuja 1 [00:05:14]: Mistä maista tämä ulkomaalaistaustainen työvoima on pääasiassa?

Puhuja 2 [00:05:20]: Niitähän oli alun perin sillon 2000-luvulla, kun meillä alko ulkomaalaistaustaisia olla enemmän työntekijöinä tällä alalla, niin heitähän tuli paljon Virosta. Mutta se sitten aika nopeesti alko muuttua niin, et virolaiset siirtyivät toisenlaisiin töihin Suomessa ja itse asiassa viime aikoinahan virolaisten työntekijöiden määrä on Suomessa ylipäätään vähentynyt. Ja puutarhatiloilla tällä hetkellä ne työntekijät, kaikkein suurin ryhmä on ukrainalaiset olleet, nyt tietysti tää sotatilanne on jossain määrin muuttanut sitä tilannetta. Mutta vuoden 2004 jälkeen ulkomaalaista työvoimaa on tullut nimenomaan EU:n ulkopuolisista maista, ei enää EU:n sisältä. Et Suomeen tuli aikoinaan... Siis oikeastaan EU-maista ainoa merkittävä maa, mistä Suomeen on tultu töihin, on ollut Viro. Mistään muualta ei sitten olekaan tultu, toisin kuin esimerkiksi vaikka Tanskassa ja Ruotsissa, Norjassa, joihin on tultu aika paljon muista Baltian maista ja Puolasta esimerkiksi.

Puhuja 1 [00:06:26]: No siinäpä oliskin kiinnostava kysymys, että miksi tällainen jako on päässyt syntymään esimerkiksi Tanskan ja Suomen välillä.

Puhuja 2 [00:06:32]: Mm. Tanska on varmaan, jos Latvialle, Liettualle, puolalaisille, se on yksinkertaisesti lähempänä, varmaankin.

Puhuja 1 [00:06:40]: Joo, joo. Ja tähänhän liittyy myös tähän ulkomaalaistaustaisen työvoiman alkuperän, sillä tavalla kiinnostavia historiallisia kysymyksiäkin, että esimerkiksi kasvihuonetuotannossa niin sanottuja Vietnamin venepakolaisia tuli jo siinä -80-luvun lopulla, -90-luvun alussa sieltä suunnasta ja se näkyy tavallaan edelleenkin, et siellä on hyvin paljon nimenomaan Vietnamista ja nykyään myöskin Thaimaasta peräisin olevaa työntekijähenkilöstöä. Ja ehkä samanlainen historiallinen juonne näkyy myöskin siinä, että Bosniasta tuli sillon Jugoslavian purkautumisen yhteydessä, ja heitä on edelleenkin nimenomaan kasvihuonepuolella. Et se alkoi sitten heijastumaan.

Puhuja 2 [00:07:22]: Juuri, juuri.

Puhuja 1 [00:07:23]: Ikään kuin veti näistä maista myöhemminkin.

Puhuja 2 [00:07:25]: Joo.

Puhuja 1 [00:07:26]: Oli saatu ikään kun polku luotua.

Puhuja 2 [00:07:28]: Näinhän se usein menee, että sitten kun näitä verkostoja syntyy, niin sitten, ja kun se osottautuu hyväksi ja toimivaksi järjestelyksi puolin ja toisin, niin sitten se vahvistaa itseään semmonen tietynlainen polkuriippuvuus siinä. Ja näähän on nimenomaan, nää mitä mainitsit, niin se on sitä vakinaista työvoimaa. Ja se on juuri tällaisille, joka tulee tän kansainvälisen suojelun perusteella tulevat, eli niin sanotusti pakolaiset, niin heidän sitten usein, ei kaikissa tapauksissa, mut usein sitten jäävätkin vakinaiseksi väestöksi myös.

Puhuja 1 [00:08:05]: Joo.

Puhuja 2 [00:08:05]: Ihan näistä suuruusluokista. Meillä on vakinaista ulkomaista työvoimaa rakennetutkimuksen perusteella noin 3400 henkilöä ja ulkomaista kausityövoimaa 17 400. Eli näissä suuruusluokissa liikutaan.

Puhuja 1 [00:08:23]: Joo. No, onko suomalaisilla oikea käsitys siitä, minkä verran ulkomaalaistaustaisia työntekijöitä on Suomen puutarhatiloilla tai maatiloilla ylipäätään ja mikä heidän tekemänsä työn määrä on suhteessa siihen, paljonko työtä näillä aloilla tehdään?

Puhuja 2 [00:08:42]: No, varmaan semmonen yleiskäsitys tästä saattaa olla aika huterä, koska useimpien tieto perustuu joihinkin, esimes yksittäisiin uutisiin, mitä kuulee. Ja sitten vielä joskus näistä asioista tehdään aika railakkaita otsikoita, josta myös voi tulla vähän vääränlainen yleiskuva siitä, missä oikein mennään. Että olis hyvä, että nää konkreettiset luvut ois aika usein esillä ja myöskin niiden kehitys, jotta meillä tulee oikee kuva siitä ilmiön mittakaavasta ja merkityksestä.

Puhuja 1 [00:09:21]: Niin, ja nimenomaan suhteutettuna esimerkiksi siihen, paljonko työtä tehdään tietyillä aloilla ja mikä osuus sitte... Koska sillä näyttää olevan jonkinlaista merkitystä sinne, minkälaisen käsityksen kansalaiset sitten muodostaa tästä asiasta. Kun maataloilille palkataan vakituista työvoimaa, tai sitten kausityöntekijöitä, ja osa näistä on ulkomailta tulleita, niin millä tavalla tämä tilanne on muuttanut tilannetta, jos sitä katsoo vaikka sen maatalousyrittäjän tai puutarhayrittäjän näkökulmasta? Mitä kaikkea tämä on tuonut mukanaan heille?

Puhuja 2 [00:09:57]: Oletettavasti hyvinkin paljon uusia asioita ja työn painottumista eri tavalla. Totta kai siinä on eroja, kuinka monesta ulkomaalaistaustaisesta työntekijästä on kyse ja sitten myöskin siitä, onko sitten vakinaista vai kausityövoimaa. Mut jos ajattelee jotain keskikokoista ja vielä isompaakin puutarha-alan yritystä, jolla on esimeks avomaan tuotantoa. Niin voi vaan kuvitella, miten valtava työ siinä työntekijöiden organisoimisessa, siis siinä, että heidät saadaan kaikkien lupamenettelyjen ja ilmoitusten jälkeen, ja myöskin se haku, rekrytointiprosessi, joka siinä on takana, että mikä, ennemmin kun heidät saadaan sinne tilalle. Ja sitten myös työnjohdollisesti, mitä se sitten tarkoittaa, että ei oo välttämättä yhteistä kieltä tai se yhteinen kieli on aika rajallista, mitä on olemassa. Miten työnjohto järjestetään. Ilmeisesti aika monilla tiloilla, joilla on pidempään ollut ulkomaalaistaustaista työvoimaa ja jossa työntekijät tulee samoista maista, niin heillähän saattaa sitte jo olla siitä porukasta nousseita työnjohtajia, jotka sitten osaa molempia kieliä ja sillonhan se varmaan sujuu helpommin. Mut se perehdytys, mitä tapahtuu, jos väki aina vaihtuu ja välttämättä kulttuurisesti ei sellasta hiljasta tietoa ole niin paljon kun vois olla valmiina jo suomalaisilla työntekijöillä.

Puhuja 1 [00:11:36]: Joo, ja tähän liittyen mulla nousee mieleen tapaus, josta kertoi eräs kasvihuonetuottaja, kun puhuimme nimenomaan siitä, miten työntekijöille kertyy sitä hiljaista tietoa ja kuinka sitä välitetään eteenpäin nimenomaan myöskin sille yrityksen omistajalle saakka, joka voi käyttää sitä siinä prosessien kehittämistyössä hyväkseen. Niin hänellä oli nimenomaan semmonen näkemys, että nää kieleen liittyvät ongelmat on tosi oleellisia siinä, et se saattaa blokata sen tiedon siirtymistä. Ja heillä oli pyrkimys siihen, että suurin osa olisi nimenomaan suomenkielisiä sen takia, et he katsoi sen hiljasen tiedon siirtymisen ja esiin tulemisen niin tärkeäksi. Et tässä on varmaankin hyvin erilaisia tapoja suhtautua myöskin yrittäjien keskuudessa.

Puhuja 2 [00:12:25]: Kyllä varmaan ja ehkä siin on vaikutusta sillä, että... No varmaankin ihan tuotantosuunnalla ja tavallaan sen yrityksen omalla profiililla, mihin siinä painotutaan tuotannossa ja siinä tuottamisen tavassa. Mut varmaan myös ihan yrittäjäprofiileja on erilaisia, että mitä kukin arvostaa. Et kyl varmaan tää, kyllä tällasen hiljasen tiedon merkitys, ihan vaikka turvallisuuden ja riskien...

Puhuja 1 [00:12:53]: Aivan.

Puhuja 2 [00:12:53]: ...kannalta on aika olennainen. Et mitä enemmän sitä hiljasta tietoa on, niin sitä enemmän voidaan niitä riskitilanteita, tai tullaan itse asiassa ohittaneeksi siksi, että tunnetaan asioita niin hyvin. Niitä tilanteita ei vain tule.

Puhuja 1 [00:13:08]: Kyllä ja tästä on olemassa ihan tutkimustietoakin, että se yhteisen kielen puute todella vaikuttaa siihen, miten usein tapahtuu työtapaturmia työntekijöille.

Puhuja 2 [00:13:18]: Kyllä.

Puhuja 1 [00:13:19]: Et se on tosi oleellinen asia. Ja sitten tuo hiljanen tieto, joka on käytettävissä, niin sehän toimii, tavallaan niillä työntekijöillä, jotka tulee muista maista toistuvasti kausityötä tekemään. Mutta he palaavat sitten kotimaahansa talven ajaksi ja tulevat uudestaan ja siihen muodostuu jo hyvin luottamuksellinenkin suhde näitten työntekijöitten ja yrittäjien välille, niin siinähan itse asiassa ollaan jo lähellä tämmöstä vakituista suhdetta, jossa sit se hiljanen tieto, se on vähän aikaa katkolla vaan ja sit se alkaa, otetaan uudestaan käyttöön seuraavana vuonna. Ja tää näyttää olevan kyllä asia, jota yrittäjät arvostaa todella paljon, että he saavat ne samat ihmiset tekemään töitä. Ettei tarvitse aina aloittaa alusta.

Puhuja 2 [00:14:08]: Se on sangen ymmärrettävää se kyllä missä tahansa työtilanteessa, niin se, että voi laskea sen varaan, et ihminen jo tuntee sen tilanteen ja tietää aika hyvin, mitä siinä ollaan tekemässä. Ja myöskin, että on opittu, se keskinäinen kommunikaatio. Et jos ajattelee, että juuri tässä, ylipäättään siinä, että on työntekijöitä ehkä paljonkin ja sitte vielä, jos on näitä kulttuuri- ja kielieroja vielä, niin se on lisännyt tätä henkilöstöjohtamisen osuutta yrittäjän työssä aivan valtavasti. Et jos ajattelee, että aika monet puutarha-alankin yrittäjistä, niin heillä mahdollisesti on juuri puutarha-alan koulutus, niin kuinka paljon he on saaneet koulutusta tämmöisestä henkilöstöjohtamisesta.

Puhuja 1 [00:14:55]: Aivan.

Puhuja 2 [00:14:56]: Niinku monikulttuurisessa yhteisössä.

Puhuja 1 [00:14:58]: Kyllä. Ja sitten yksi tämmönen nimenomaan alkutuotantoon liittyvä lisäongelmahan on siinä, että sää sanelee hyvin voimakkaasti muun muassa milloin jonkun, esimerkiksi mansikan sato valmistuu. Kun taas byrokratia lähtee siitä, että määrätään tietty päivä, että tällöin työntekijät tulee ja siihen on sitten tosi vaikea vaikuttaa, esimes aikaistamalla sitä viisumeitten saantia ja maahantuloa, jos yhtäkkiä tulee hellejakso ja mansikat kypsyy kaksi viikkoa aikaisemmin kuin normaalisti. Siis tämmöstä ilmiötä ei oikeestaan muilla aloilla ole, koska sää ei vaikuta niin paljon siihen missä järjestyksessä ja millä nopeudella työt pitää tehdä.

Puhuja 2 [00:15:45]: Totta. Ja se just lisää tätä, näiden tilojen johtamisen vaikeusastetta. Että siinä täytyy ottaa tällasia itsestä täysin riippumattomia asioita huomioon ja niiden varassa sitten toimia. Että kyllähän tässä tietenkin se, että näitä lupamenettelyjä pystyttäisiin joustavoittamaan, niin se kyllä auttaisi. Mut siinä on sitten tietenkin osin voi olla kyse jopa EU-tason säädöksistä, joita Suomenkin on pakko toteuttaa. Ja sitten osin ihan siitä, että miten meillä on nää menettelyt järjestetty. Et niissä ehkä vois olla joustavoittamisen varaa ja toivottavasti semmoseen on halua.

Puhuja 1 [00:16:29]: No vaihdetaanpa näkökulmaa sitten ja katsotaan asioita ulkomaisen työvoiman näkökulmasta. Norjassa havaittiin kymmenkunta vuotta sitten, että vaikka lainsäädäntö sielläkin määrittelee minimipalkan ja työehdot, niin aina ei kuitenkaan käytännössä asiat toteutuneet sillä tavalla kuin ne on lainsäädännössä määritelty. Et joskus tulee sitten tilanteita, missä asiat eivät mene niin kuin niitten pitäisi mennä. Meillä usein korostetaan sitä, esimerkiksi tiedostusvälineissä, että meillä on asiat kunnossa, ulkomaista työvoimaa ei palkata laittomin perustein ja toisaalta sitten nostetaan hyvin voimakkaasti myöskin esiin poikkeustapauksia, jollon lakia on rikottu. Ja siinä yhteydessä ehkä, mä olen näin tulkinu, että usein tulee kohtuuttomia yleistyksiäkin sen suhteen, millä tolalla asiat ovat meillä itse asiassa. Mut mikä on oikeastaan totuus? Miten hyvin suomalaisilla puutarhatiloilla noudatetaan ulkomaalaiseen työvoimaan ja heidän kohteluunsa liittyvää lainsäädäntöä?

Puhuja 2 [00:17:37]: No, tästähän on kyllä tehty nyt, ei nyt ihan jatkuvasti, mutta on tehty aika paljonki tutkimusta ja kyllä nää väärinkäytökset näyttäs olevan sittenkin aika yksittäisiä tapauksia. Että enimmäkseen toimitaan näiden säädösten ja ehtojen rajoissa. Se on tietenkin sitten, että meillä on aina kyse ihmisistä ja miten ne niissä yksittäisissä tapauksissa, miten kommunikaatio kulkee ja mitkä asiat tulee esille ja semmosta... Mikä sitten sellasessa tilanteessa olis täydellinen tai paras mahdollinen tilanne? Paljon tietysti riippuu yrittäjästä, että kuinka paljon hän sitten katsoo, että... Tai kuinka tarkka hän on siitä, että kaikki on varmasti viimeisen päälle ja työntekijä tietää asioita. Ja kuinka paljon on niin, että työnantaja olettaa, että työntekijä itse ottaa selvää oikeuksistaan ja asioista, ja olettaa että työntekijällä on ne tiedossa.

Puhuja 1 [00:18:49]: Joo, ja siihen ehkä liittyykin sitten niitä heikkoja kohtia, et vaik... Jos esimerkiksi lukee niitä työehtoja, jotka koskevat maatalousalan kausityöntekijöitä, nehän on hyvin selkeät ja selkeästi sanottu tavallaan. Ne löytyy Teollisuusliiton sivuilta. Mutta toisaalta kun niitä lukee läpi, niin siinä kuitenkin edellytetään tietynlaisia taustatietoja jopa sen yhteiskunnan toiminnasta, jossa sitä työtä tehdään. Esimerkiksi käsite pekkaspäivät. No se voidaan suomentaa virallisella termillä, et mitä tässä tarkotetaan. Mutta silti se voi jäädä epäselväksi, että no mitä nämä vapaapäivät nyt ovat, miksi minä saan näitä, miksi nämä porrastukset ja niin edelleen. Et itsellekin, kun kävin niitä läpi, niin tuli semmonen olo, että aha, huomasi, tuos on mulla heikko kohta suhteessa siihen mitä mä tiedän, miten asiat on järjestetty meidän yhteiskunnassa. Saati sitten ulkomaalainen ihminen, joka ei alussa... Ei tiedä käytäntöjä, kuinka täällä toimia.

Puhuja 2 [00:19:53]: Kyllä. Se on sangen ymmärrettävää ja tässä juuri on se kysymys siitä, et kuinka paljon se on työnantajan vastuulla avata tätä työntekijälle. Ja jos taas työnantaja tulkitsee, että kun työntekijä ei valita tai ei nosta sitä asiaa jollain lailla esille, niin asia on ihan hyvin. Et ne on aina, ihmisten kesken asiat on harvoin niin hirveen

yksioikoisia. Et miten ne asiat menee. Ja sitten voi tietenkin olla myös nää kulttuuriset erot siinä mielessä, et osa työntekijöistä tulee sellasesta ympäristöstä, missä mikä tahansa, jonkinlainen arvostelu, sen esittäminen tai jotenkin vastahankaan nouseminen, niin on ollu ihan eri tavalla rangaistavaa tai huonoa käytöstä ja jopa vaarallista. Jollon taas sitten suomalainen yrittäjä voi tulkita väärin sitä työntekijää.

Puhuja 1 [00:20:50]: Kyllä. Ja kommunikaatio on niin tärkeää ja mä itse huomasin sen tehdessäni tutkimustyötä kasvihuonetilalla, jossa työntekijät ovat nimenomaan Thaimaasta ja Vietnamista ja koetta toteuttaessamme havaittiin, että siellä voi jäädä joku, tietyllä tavalla hyvin pieneltä vaikuttava yksityiskohta tajuamatta. Et kuinka pitää menetellä, ja se johtaakin sitten tosi isoihin seurauksiin. Niin kuin meidän kohdalla se johti siihen, et kun me ei tajuttu, et ois pitänyt painottaa vielä yhtä asiaa siinä kommunikaatiossa, niin me menetettiin ne kokeen tulokset. Ja se oli loppujen lopuks, kun me mietittiin sitä, niin se johtu siitä, että me emme ymmärtäneet, et miten meidän olis vielä pitänyt yksi askel pidemmälle se kommunikointiketju hoitaa suhteessa työntekijöihin, suhteessa yrityksen omistajaan ja sit suhteessa tietysti meihin, jotka sitä tehtiin. Et se oli todella hyvä opetus, valitettavasti meni dataa siinä myöskin, mutta se kommunikoinnin, ja myöskin kulttuurierojen, nimenomaan kulttuurierojen merkitys siinä oli loppujen lopuksi sitten se asia, joka tän tilanteen aiheutti. Ja me emme ymmärtäneet sitten sitä viimeistä askelta, mitä meidän olis pitänyt tajuta. Et ei ihme, että tää aiheuttaa sitten käytännössä tilanteita, joihin ei oikeestaan osaa varautua. Niin niistä voi vain oppia sen perusteella, kun se tapahtuu.

Puhuja 2 [00:22:17]: Kyllä. Ja siinä, että on esimes jonkun kulttuurin edustajien kanssa enemmän tekemisessä, äsken puhuttiin siitä kielitaidon merkityksestä, niin hyvin iso merkitys on myös tällä kulttuurisella tulkitsemisella ja ymmärtämisellä, että jos jossain kulttuurissa vaikka hymyileminen on... Siis on tärkeitä, että aina hymyilee, niin ihminen saattaa hymyillä sillonkin kun asiat on tosi huonosti. Ja sillon suomalainen helposti tulkitsee aivan väärin tilannetta. Et vaikka työntekijä siinä tilanteessa kokis, että en ymmärrä mitä piti tehdä, mutta en kehtaa kysyä ja hymyilee vaan, aina vaan leveämmin, niin sillonhan siinä voidaan sitten päätyä kyllä hyvin ei-toivottuun tulokseen.

Puhuja 1 [00:23:01]: Joo. Et siis todella paljon molemmilta osapuolilta oikeestaan vaaditaan semmosta osaamista, mitä ei ihan normaalissa arkipäivässä tule ajatelleeksi. Että totta kai työnantajilla on iso vastuu. Mutta toisaalta myöskin se asioitten ja vaatimusten ja odotusten kommunikointi tänne tuleville, niin siinäkin on tietysti oma paikkansa.

Puhuja 2 [00:23:25]: Kyllä, ehdottomasti. Et mahdollisimman selkeästi. Ja sitten tää asioiden seuraaminen ja ihan oikeesti tarkastaminen, että miten siellä tiloilla oikein voidaan ja miten työt käytännössä tapahtuu. Niin se, että se tehdään mahdollisimman läpinäkyväksi.

Puhuja 1 [00:23:45]: No sit mä olen miettiny semmosta asiaa. Yks aika yleinen näkemys, mikä nyt varsinkin näillä some-maailman keskustelupalstoilla välillä pullahtaa esiin, on se, että maatalousyrittäjät jotenkin syrjivät suomalaista työvoimaa, eivätkä ota heitä sitten tekemään töitä, vaan palkkaavat ulkomailta tulleet työntekijöitä. Niin, no tästä nyt puhuttiin jo suhteessa siihen, kuinka suuren osuuden niistä töistä tällä hetkellä loppujen lopuksi ulkomaalaiset työntekijät tekevät. Mut sitä mä olen miettiny juuri, et kaikista alan, siis alkutuotantoalan haasteita huolimatta, niin ainakin tähän saakka on löytynyt vielä yrittäjiä, jotka ovat valmiita tekemään puutarhataloudessa töitä tai maataloudessa ylipäätään. Mutta sitten ei löydy tarpeeksi Suomesta työntekijöitä, jotka tekisivät sen osan töistä, mitä se yrittäjä ja hänen perheenjäsenensä eivät ehdi tehdä. Musta tää on tietyllä tavalla jännä semmonen ristiriita ja varmaan liittyy rakenteellisiin muutoksiin ja rakennemuutokseen ylipäätään, mutta osaatko valottaa tätä hiukan. Minkälaisia asioita tähän liittyy?

Puhuja 2 [00:25:05]: Mm. Meillähän on sekä Suomessa että Euroopassa kauttaaltaan työvoimapula yksinkertaisesti. Et eri alat kilpailevat saatavissa olevasta työvoimasta. Et siinä että maa- ja puutarhatalouteen on vaikea saada työntekijöitä, niin ei oikeestaan oo kauheesti eroa muihin aloihin nähden, koska meil on työvoimapula joka puolella. Ja erityisesti meillä on työvoimapulaa maaseudulla. Et meillähän on tällä hetkellä, työttömyys on korkeampi isoissa kaupungeissa kun maaseudulla. Ja myöskin sitten työttömien, jos ajattelee kantasuomalaisia, niin myös se, että minkälaisia työttömiä meillä on milläkin alueella, niin siinä on isoja eroja. Maaseudulla suurin osa pitkäaikaistyöttömistä on jo hyvin iäkkäitä, heikosti koulutettuja usein myös terveydeltään aika heikkoja ihmisiä. Siinä mielessä, et voi jopa vähän kyseenalaistaa, kuuluvatko he enää sinne työttömien joukkoon, vai pitäiskö heidän olla jossakin muussa väestöryhmässä jo, siirrettynä jo työvoiman ulkopuolelle. Ja sitten taas kaupunkien pitkäaikaistyöttömillä on paljon enemmän muun tyyppisiä ongelmia ja kaupunkeihin keskittyy meillä myös nuorisotyöttömyys, ja pitkäaikainen nuorisotyöttömyys. Et meil on sellasia, meidän työttömien profiilit on tällä hetkellä sillä lailla haasteellisia, että siitä seuraa meille työvoimapulaa näillä alueilla ja maaseudulla nimenomaan, ja

myöskin kaupungin läheisellä maaseudulla, niin yksinkertaisesti siellä ei ole työttömiä, jotka voisivat tulla näitä töitä tekemään. Ja sillontan tilanne on se, että kun globaalisti on työvoimapulaa, niin sitten me kilpailemme vielä niistä, tästä liikkuvasta, kansainvälisestä työvoimasta. Että tää on hyvin globaali ilmiö, jolla sitten on tietynlaiset omat suomalaiset mausteensa, jotka johtaa siihen, että meillä on työvoimasta, ja meillä on ihan oikeesti työvoimasta pulaa. Ei ehkä ole myöskään tällä hetkellä nähtävissä siihen kauheen isoo helpotusta. Et se muuksi muuttuisi.

Puhuja 1 [00:27:30]: Joo, eli tässä näyttää siltä, että kyseessä on todella iso rakenteellinen, jopa globaalien tason ongelma, joka linkittyy ainakin globaalille tasolle. Ja sitten haluttaisiin tietysti ratkaista tämä asia ja lähdetään hakemaan yksinkertaistuksia. Tyyliin, yrittäjä miksi et vain palkkaa suomalaisia tai maksa enemmän. Jotka on nopeita näennäisratkasuja, joitten ajatellaan että tähän ratkeaa tältä, mutta tietysti ongelma on sen verran suuri, että yksittäisen toimijan merkitys sen ratkaisemisessa ei ole kovin kummoinen. Että siinä täytyy muilla tasoilla se asia sit ratkaista, jos ylipäätään pystytään sitä ratkaisemaan. Ehkä lieventämään voidaan pystyä.

Puhuja 2 [00:28:17]: Kyllä, ja toki jos ajatellaan tätä, et kaikki alat, toimialat, kilpailee työvoimasta, niin kyllähän siinä sitten palkat ja työolot, niin kyllä niillä jotakin merkitystä on epäilemättä aivan varmasti myös. Et se on sitten toinen asia, miten puutarha- ja maataloudessa pystytään esimerkiksi palkoilla kilpailemaan, kun meillä taas sitten elintarvikeketjussa tää lisäarvon jakautuminen on aika epäedullinen alkutuotannolle ylipäätään. Että minkä verran siellä sitten pystytään kilpailemaan palkkatasolla. Tietysti työolot ja sitten myöskin se, minkälainen yleinen arjen toiminta ja hyvinvointi on tarjolla niille ihmisille, jotka esimeks työskentelee puutarhataloudessa. Et onko siinä sitte esimerkiksi, voiko olla miellyttävämmät asuinolot, väljempää. Et onks siinä jotain semmosia muita tekijöitä, joka vois houkutella ihmisiä sit työskentelemään sillä alalla, jos siinä ne muut asiat siinä ympärillä on jotenkin suotuisasti sillä lailla, et se houkuttelee.

Puhuja 1 [00:29:28]: No nyt ollaan tilanteessa, jossa puhutaan tosin paljon siitä, että jääkö alkutuottajalle sitä lisäarvoa enää yhtään, vai meneekö se jo miinuksien puolelle. Jos tuota tilannetta vasten nyt pohditaan myös näitten maa- ja puutarhatiloilla työskentelevien ulkomaalaisten kausityöntekijöitten ja vakituistenkin tilannetta, niin 11 vuotta sitten Luonnonvarakeskuksen tutkijat esitti sellaisen kysymyksen, että tuleeko maatilojen ja puutarhatilojen ulkomaalaiset työntekijät osaksi suomalaisen maaseudun sosiaalisia verkostoja ja kulttuuria, vai jäävätkö ne sen irralliseksi ja alati vaihtuvaksi osaksi? Mitä on tapahtunut yhdentoista vuoden aikana, voiko tähän kysymykseen vastata, että kyllä, he ovat tulleet osaksi näitä maaseudun sosiaalisia verkostoja ja kulttuuria? Vai miltä se tilanne nyt näyttää, kun tietynlainen murrosvaihe voi olla menossa juuri sen suhteen, että miten kannattavaa maatalous- ja puutarhatuotanto ylipäätään on jatkossa?

Puhuja 2 [00:30:29]: Nää on tosi isoja kysymyksiä. Mitä tulee maa- ja puutarhatalouteen noin yleensä, niin jostakin meidän täytyy sitä ruokaa saada. Et sikäli semmonen tulevaisuudennäkymä, jossa meillä näitä aloja ei olis eikä tän toimialan yrityksiä, niin on kyllä nähdäkseni aika epätodennäköinen. Me ollaan niin riippuvaisia kuitenkin siitä, et jollain lailla meidän pitää se asia järjestää. Ja nythän on kuitenkin aika paljon ehdotuksia siitä, että millä tavalla siellä elintarvikeketjun sisällä sitä lisäarvon jakautumista voitaisiin tasottaa. Meillä on ne tietyt rakenteelliset ongelmat Suomen elintarvikeketjussa, et meillä on, vähittäiskauppa on hirveen vahva. Koska se on niin keskittynyt ja sitten muut osat sitä tuotantoketjua on sitten heikommassa asemassa. Ja tälle pitää pystyä tekemään ihan rakenteellisesti, ratkasevasti jotakin, et se kuvio saadaan muuttumaan. Mut jos sitte ajatellaan niitä ulkomaalaistaustaisia työntekijöitä, puutarhatiloilla, maaseudulla ensisijassa. Niin tietenkin siihen yhteentoista vuoteen on mahtunu aika paljon muutoksia, että esimerkiksi ne ulkomaalaistaustaset, jotka sillan oli, niin nyt meille tulevat ulkomaalaistaustaset, niin se ryhmä on hirveen paljon moninaisempi ja ehkä myöskin se tapa, miten sinne tullaan ja mitä siellä tehdään, on myös muuttunu. Sikäli kun kyse on kausityövoimasta, mikä nyt puutarha-alalla on se kaikista suurin, niin siihen, et miten siinä vois tätä integroitumista maaseudulle tapahtua enemmän, niin jotenkin kiinnostavia esimerkkejä on Pohjois-Karjalassa esimerkiksi. Niin on kunnan elinkeinoviranomaiset ja maaseudun kehittäjät yhdessä pyrkineet ketjuttamaan näitä eri kausitöitä niin, että nää samat henkilöt, jotka on puutarhoilla siellä kasvukauden alussa ja sitte taas heillä on enemmän työtä silloin sadonkorjuu-aikaan, niin he vois itse asiassa alottaa keväällä aikasemmin jo metsän istutuksessa ja sitte siihen ketjutettas erilaisia, eri alojen kausitöitä niin, että niistä saataisiin muotoutumaan ihan parhaassa tapauksessa kokovuotista työtä. Koska näillä alueilla on ongelmana väestön ikääntyminen ja väestön vähentyminen. Siel on hyvin vahva tarve, olis saada ihmisiä jäämään pysyvästi niille alueille. Joten sellanen, et jos pystytään ketjuttamaan näitä erilaisia tehtäviä, joihin voi kuulua myöskin esimeks sosiaali- ja terveysalan työtä, ehkä rakennustyötä, tammöistä huoltotyötä ja erilaisia kiinteistöpalvelutehtäviä. Et jos näitä pystytään paikallisesti juoksemaan kokoon, kokonaiseksi, kokovuotiseksi työksi ja mielellään vielä, jos kyse on pariskunnista, niin niin et molemmilla on töitä. Niin tää on se tapa, jolla ihmisiä, niitä ulkomaalaistaustaisia työntekijöitä, jotka alalle tulee, niin voitaisiin saada jäämään sinne maaseudulle ja

integroitumaan myös osaksi sitä yhteisöä.

Puhuja 1 [00:34:09]: Toi onkin mielenkiintoinen, siinä mielessä että siinä puhutaan tietynlaisesta symbioosista jopa. Et on olemassa käsite teollinen symbioosi, jossa liitetään toisiinsa eri tuotannonalojen tuotantolaitoksia, jotka hyötyvät toisistaan. Esimerkiksi hukkalämmön hyödyntäminen laitoksessa B, kun laitos A tuottaa hukkalämpöä. Mut nythän me puhutaan oikeastaan tämmösistä jo ihan elinkeinosymbiooseista, koska se tilanne pakottaa ajattelemaan tällä tavalla. Et kuinka me liitymme muihin ja pystyisimme suurempana kokonaisuutena toimimaan. Ja tää tuli itse asiassa esille tossa taannoin, kun eräässä hankkeessa teimme kehittämistyötä puutarhatilojen kanssa, niin siellä törmäsin ensimmäistä kertaa ihan konkreettisesti tämmöseen. Kyseessä oli kausitila, eli tuottivat kausituotantona kasvihuoneessa erilaisia tuotteita ja pitivät huolta sitten talvella, että heidän työntekijöillään löytyi muuta työtä tilan ulkopuolelta. Et siin on taas yksi laajentuma, johon tämä tilanne pakottaa maatalous- ja puutarhayrittäjät.

Puhuja 2 [00:35:18]: Kyllä vaan. Hirveän kekseliäitä pitää olla ja valmiita näkemään vaivaa ja katsomaan sitä kokonaisuutta myös laajemmin, ei pelkästään sieltä omasta yrityksestä käsin, vaan sen aluetalouden ja yhteisön kannalta.

Puhuja 1 [00:35:37]: Kyllä.

Puhuja 2 [00:35:37]: Ja tässähän on itse asiassa sellanen hauska piirre, että siis hyvin pitkäänhan maaseudulla on itse asiassa toimittu juuri näin. Et meillähan on, siis vuosisataset perinteet siitä, että se elämisen keino on haettu monesta lähteestä. Että ei ole tehty pelkästään yhtä työtä, vaan siinä on juuri ollu viljelemistä ja metsänhoitoa ja jotain käsityöläisammattia ehkä ja jotain palveluja jonnekin. Ja ehkä maailma ei oo niin hirveesti muuttunu lopulta kuitenkaan, et me tullaan takaisin siihen, että semmosia kokonaisia elämisen keinoja oikeestaan saadaankin aikaseks sillä, että yhdistellään asioita.

Puhuja 1 [00:36:21]: Ehkä erona on vaan nyt sitten, jos ajattelee nimenomaan ulkomailta tulevaa työvoimaa, että se piiri, jonka kanssa ollaan tekemisissä, se ylittää nykyään niin laajasti sen tilan rajat, että se on jo... Tuntuu, et se yksittäisen toimijan näkökulmasta alkaa olla jo aika, välillä vähän hallitsematontakin, niin kuin nyt on käynyt ilmi, miten globaalit ilmiöt vaikuttaa sitten siihen, ketä saadaan tekemään puutarhatilan töitä kesällä.

Puhuja 2 [00:36:49]: Kyllä.

Puhuja 1 [00:36:49]: Joo, mutta tuo oli hyvä pointti. Kiinnostava näkökulma kyllä tähän, että miten kauas se ulottuu se toimintapiiri, jossa pitää pystyä olemaan mukana. Kiitoksia Hilkka Vihinen mielenkiintoisista näkökulmista tähän aiheeseen, miten työt puutarhatiloilla järjestetään ja miten ulkomaalaiset työntekijät siinä kuviossa sitten ovat mukana. Kuuntelit juuri osan Puhetta puutarhasta ja taloudesta -podcast-sarjaa. Tämä jakso on tuotettu yhteistyössä FUBUMA-hankkeen kanssa. FUBUMA-hankkeella kehitetään tulevaisuuden maatiloja.

[Musiikkia. 00:37:23]

[äänite päättyy]